

הידיעה והבחירה במשנתו של רבי יהודה הלוי

רק זאת אֶבְקֶשׁ מִמֶּךָ: הַשְׁמִיעֵנִי אֶת מִשְׁפָּטֶךָ אֶתָּה וְאֶת אֱמוּנָתְךָ אֶתָּה.
כָּבֵר אֶמְרֶתְךָ לִי כִּי בְדַעְתְּךָ לְדוֹן בְּדַבְרִים אֱלוֹ וּבְדוּמִיָּהֶם, וּלְדַעְתִּי אִי
אֶפְשֶׁר לָךְ לְהַמְנִיעַ מִן הַדִּיּוּן בְּשִׂאלַת הַגְּזֵרָה וְהַבְּחִירָה, כִּי זֹאת הִיא שִׂאלָה
שָׁבָה תְלוּיִים מַעֲשֵׂי אָדָם. – אָמַר לִי אִפּוּא מַה דַּעְתְּךָ בְּשִׂאלָה זוּ.

(כ) אמר החבר:

רק מִתְעַקֵּשׁ וְאֵדוּק בְּדַעוֹת קְדוּמוֹת כּוֹפֵר בְּטַבֵּעַ הָאֶפְשֶׁר וְאוֹמֵר בְּזֶה
מַה שֶׁאֵינוֹ מֵאֱמִין בּוֹ. הֲלֹא תִרְאֶה כִּי גַם אָדָם כְּזֶה עוֹשֶׂה תְּכֵנוֹת לְהַשִּׁיג אֶת
הַדָּבָר אֲלֵיו יִקְוֶה אוֹ לְהִרְחִיק מֵעָלָיו אֶת הַדָּבָר מִמֶּנּוּ יִירָא, וּמִזֶּה אֶתָּה
דָּן שֶׁהוּא מֵאֱמִין כִּי אוֹתוֹ דָּבָר אֶפְשָׁרִי הוּא וְכִי הַהֲכָנָה לְקִרְאָתוֹ
מוֹעִילָה. – שֶׁהָרִי אֱלוֹ הָיָה מֵאֱמִין בְּהִכָּרְחוּת הַדָּבָר הַהוּא הָיָה מְשֻׁלֵּם עִם
זֶה וְלֹא הָיָה מְכִין לוֹ כְּלִי וְיָן נֶגֶד שׁוֹנְאוֹ וְלֹא מְזוֹן לְרַעֲבוֹנוֹ, לְמִשְׁלֵ. אוֹלָם
אִם הוּא חוֹשֵׁב כִּי הַהֲכָנָה הִכָּרְחוּת לְמַתְכוּנָן וְעִזְבָּתָהּ מִזִּיקָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ
מְתְכוּנָן, הָרִי שֶׁהוּא מוֹדֶה כִּי יֵשׁ סְבוֹת אֶמְצָעִיּוֹתֵי וְכִי עַל פִּיהֶן תִּהְיֶינָה
הַחֻלְדוֹת. אֲבָל בְּתוֹךְ הַסְבוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת עֲתִיד הוּא לְמִצָּא גַם אֶת
הַרְצוֹן. – וְאִם יֵשֶׁר הוּא, וְלֹא מִתְעַקֵּשׁ, יִכְרַח לְהוֹדוֹת כִּי מוֹצֵא הוּא אֶת
רְצוֹנוֹ חֲפָשִׂי בְּמַעֲשֵׂים הָאֶפְשָׁרִיִּים לוֹ: יִרְצֶה – יַעֲשֶׂם, לֹא יִרְצֶה – יִמְנַע
מַעֲשׂוֹתָם. אֲמוּנָה כְּזֹאת אֵין בָּהּ מִשׁוֹם הוֹצָאת דָּבָר כֹּל שֶׁהוּא מִהַשְׁנָחַת
הָאֱלוֹהִית, – אֲדַרְבֶּה, הַכֹּל שֶׁבְּאֵל הַשְׁנָחָה זֹאת בְּדַרְכִּים שׁוֹנוֹת, לְפִי מַה
שֶׁאֵי בָּא לְבֹאֵר כְּעַתָּה.

וְהֵנִי אוֹמֵר: כֹּל הַמְּסוּבָּבִים מִתִּיחָסִים אֶל הַסְּבָה הַרְאֵשׁוֹנָה בְּשִׁמְי
דְּרָכִים, – אִם לְפִי כְּנֶגֶד רֵאשׁוֹנָה אוֹ עַל פִּי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. הַדְּגֻמָּה לְדַרְכֵךְ
הַרְאֵשׁוֹנָה הִיא הַסֵּדֵר וְהַהֲרַכְבָּה הַנִּגְלִים בְּבַעֲלֵי הַחַיִּים וּבְצִמְחִים וּבְגִלְגָּלֵי
הַשָּׁמַיִם, אֲשֶׁר שׁוֹם אָדָם מִשְׁכִּיל לֹא יוּכַל לְיַחְסֵם לְמַקְרָה, אֲבָל מִיחָסֵם
הוּא לְכַנֹּת פּוֹעֵל חָכֵם, הַקּוֹבֵעַ לְכֹל דָּבָר מְקוֹם מִיחָד לוֹ וְחוֹלֵק
לוֹ מְנָחוֹ הַרְאֵיָה לוֹ. וְהַדְּגֻמָּה לְדַרְכֵךְ הַשְּׁנִיָּה הִיא הַשְׁרַפָּה שֶׁאֵשׁ זוּ, לְמִשְׁלֵ,
שׁוֹרְפֵת קוֹרָה זוּ, – כִּי הָאֵשׁ הִיא גּוֹף דֶּק, חָם, פּוֹעֵל, וְהַקּוֹרָה גּוֹף סְפוּגִי,

ונפֿעל; ומתכונת הדבר הדק, הפועל, הוא לפעל פֿעלה בנפֿעלו, ומתכונת
הדבר החם, היבש, הוא לחמם את הנפֿעל ולכלות לחותו עד שיתפֿרקו
כל חלקיו. והנה סבות הפֿעלות מזה והנפֿעליות מזה לא תקשה עליך
הבנתן אם תחקר בהן; ויתכן כי תמצא אף סבות סבותן, עד שתגיע אל
הגלגלים, ומתם – אל סבות הגלגלים, ומתן אל הסבה הראשונה. בצדק
יאמין אפוא האחד כי הכל בגזרת האלוה ית, ובצדק יאמין אחר בבחירה
ובמקרה בלא שיוציא את זו או את זה אל מחוץ לגזרת האלוה.
ואם תרצה בכך תוכל לקרב לדעתך את ציור הענין הזה באמצעות
החלקה שלפנינו. המעשים הם אלוהיים או טבעיים, מקריים או
בחיריים. אלוהיים הם המעשים הבאים ישר מן הסבה הראשונה, שאי
אפשר להם להתקיים בשום אופן בלא סבה אחרת מלבד רצון האלוה
ית. הטבעיים הם הבאים מסבות אמצעיות המכינות אותם ומביאות אותם
אל שלמותם האחרונה כל עוד לא קם להם מונע מצדו של אחד משלשת
החלקים האחרים. המקריים באים גם הם מסבות אמצעיות, אולם לא
בטבע ולא בסדר ולא מתוך כוונה, כי אם במקרה, אף אין בהם הכנה
לשלמות שסופם להגיע אליה ולעמד אצלה, וגם הם תלויים בשלשת
החלקים האחרים. ואלו הבחיריים – סבתם היא רצון האדם שעה שהוא
נמצא במצב הבחירה.

ואלו היו כל החדושים מכנים כונה ראשונה מאת העלה הראשונה,
כי אז היו נבראים לשעתם בכל רגע, ואז היינו יכולים לאמר בכל רגע
על העולם ומלואו כי עתה זה בראו הנורא, – ואז לא היה גם לגסים
ערך אשר יעזיר את האדם להתפלאות או לאמונה, ואף לא היה אז יתרון
לעובד האלוה על הממרה בו, כי שניהם היו אז עובדים, בעשותם אף
ורק מה שבאה עליו הגזרה העליונה ומה שהכרחו לעשות. הוסף על אלה
את כל הטענות הגדולות על האמונה הזאת, שהחזקה שבהן היא הכחשת
ראות העין, כמו שאמרנו.
אשר לטענה שיש לטען על המאמין בבחירה, כי מוציא הוא ענינים
אחדים מקלל גזרת האלוה ית – יש להשיב עליה בדברים שהזכרו
למעלה: כי אין הוא מוציאם כלל מגזרת האלוה, שהרי מחזירם הוא
אליה בדרך השתלשלות הסבות. אמנם יש לטען עליו עוד טענה אחרת:
כי מוציא הוא את הענינים ההם מקלל ידיעת האלוה, כי הדבר האפשרי
בהחלט אי אפשר לו מטבעו להיות ידוע. וכבר דנו בזה המדברים
בפרטות והגיעו לידי מסקנה כי הידיעה האלוהית באפשרי היא מקרה
לגבי האפשרי וכי הידיעה בדבר אינה סבה להתהוות הדבר, – אם כן
אין לשלל את ידיעת האלוה בדברים המתהיים, כי דברים אלה אפשר
להם עם זה להתהוות או לא להתהוות, הואיל ואין הידיעה במה שיתנה

סבה להתהוותו, - כשם שהידיעה במה שכבר נתהנה אינה סבה
 להתהוותו, כי אם ראיה עליה. ודברים שאמרנו נכונים הם בין אם מדבר
 על ידיעת האלוה או על ידיעת מלאכים, בין אם מדבר על ידיעת
 נביאים או מגידי עתידות. ואלו היתה הידיעה סבת ההתהוות, הנה מתחייב
 מזה כי יזכו אנשים אחדים ל'גן עדן' בגלל ידיעת האלוה כי צדיקים
 הם, אף אם לא עבדוהו, ואחרים י'רשו' 'גיהנם' בגלל ידיעתו כי חוטאים
 הם, אף אם לא חטאו. וכן הנה מתחייב כי ישבע אדם בלי אשר יאכל,
 הואיל והאלוה יודע כי בזמן מסים יהיה אדם זה שבע. כל הסבות
 האמצעיות היו בטלות אפוא, - אף אלו בטלו אלה, היתה מציאותם של
 כל הנבראים האמצעיים מסתלקת.
 את הפסוק "והאלהים נסה את אברהם" אפשר להבין אפוא בדרך
 זו: האלוה נרם לחסידותו של אברהם כי תצא מן הפח אל הפעל,
 למען תהיה זאת סבה להצלחתו, - כמו שנאמר: "זען אשר עשית את
 הדבר הזה וגו', כי ברך אברכה וגו'".

בשעת הקלקלה ולא הזיקו בעת שמירת המצוות. אשר על כן מביאים
 כל בעלי הדתות ראיה מבני ישראל נגד הכופרים המחזיקים
 בדעת אפיקורוס היוני, הסובר כי כל הדברים באים אך ורק
 במקרה, הואיל ואין כננת מכון נפרת בהם. בני סיעת אפיקורוס

מאמר חמישי, כ

נקראים, כידוע, אנשי ההנאה, כי לפי דעתם ההנאה רק היא הפקלית
 הנדרשת, והיא אפוא הטוב בהחלט. לעמת זה אין מבקשו של איש
 התורה כי אם למצא חן בעיני גותן התורה, ואף את בחירתו ימסר בידי
 האלוה ית'; מבקש הוא הארה, אם הוא חסיד, או זכות להעשות אותות
 ומופתים על ידו, אם הוא נביא או אם אמתו רצויה בעיני האלוה, ולשם
 זה הוא שומר על כל התנאים שהזכרו ב'תורה', - תנאי הזמן והמקום
 והמעשים; ואין הוא שם לב לסבות הטבעיות והמקוריות, מדעתו כי
 רעתן תהי מסלקת ממנו, אם על ידי הארה שתגיע אליו כאזהרה מפני
 הרעה שהיא, או על ידי גס שיעשה לו בעת בואה. אולם הטוב הבא
 מן הסבות המקוריות אינו נמנע פעמים גם מן הרשע, וכל שכן מן החסיד.
 ההצלחות המגיעות לרשעים אינן כי אם לפי הסבות הקן, המקוריות
 או הטבעיות, אך בבוא צרתם אין להן דוחה; החסידים